

ΣΤΟΝ **Τάσο Τσακίρογλου**

• **Οι έννοιες των «αποβολών» και των «απόβλητων» κατέχουν κεντρική θέση στο νέο σας βιβλίο. Γιατί;**

Διότι η υπάρχουσα ορολογία περί «ανισότητας», «ανεργίας» και «κοινωνικού αποκλεισμού» δεν μπορεί να συλλάβει την πλήρη φρίκη αυτού που συμβαίνει. Ονομάζω το νέο βιβλίο μου «Αποβολές: πολυπλοκότητα και βαρβαρότητα στην παγκόσμια οικονομία». Μ' ενδιαφέρει το γεγονός ότι η σύνθετη γνώση και τα σύνθετα συστήματα που μας προκαλούν θαυμασμό έχουν επίσης συνεπφέρει ορισμένες πρωταρχικές μορφές βαρβαρότητας. Σ' αυτό το σημείο πρέπει να πω ότι ο χρηματοπιστωτικός τομέας είναι κρίσιμο συστατικό σ' αυτό το μείγμα πολυπλοκότητας και βαρβαρότητας. Περιλαμβάνω ένα ευρύ φάσμα διαδικασιών και συνθηκών στην έννοια των «αποβολών». Αυτό που τις χαρακτηρίζει είναι ο οξύς τους χαρακτήρας. Ποικίλλουν από τη φτωχοποίηση των μεσαίων τάξεων στις πλούσιες χώρες μέχρι την έξωση εκατομμυρίων μικρών αγροτών στις φτωχές χώρες, αλλά και τις εξίσου καταστροφικές πρακτικές εξόρυξης σε χώρες όπως οι ΗΠΑ και η Ρωσία. Πιο οικείοι είναι οι αυξανόμενοι αριθμοί των εξαθλιωμένων φτωχών σε όλο τον κόσμο, οι οποίοι δίνουν ένα ολοκληρωτικά νέο περιεχόμενο στην έννοια της φτώχειας.

• **Αυτό είναι κάτι καινούργιο στην Ιστορία;**

Μερικές απ' αυτές τις «αποβολές» συνέβαιναν για μεγάλο χρονικό διάστημα, αλλά όχι σε τέτοια κλίμακα. Ορισμένες είναι νέες μορφές αποβολής, όπως τα εννέα εκατομμύρια νοικοκυριά στις ΗΠΑ, τα σπίτια των οποίων κατασχέθηκαν κατά τη διάρκεια της σύντομης αλλά βίαιης κρίσης των στεγαστικών δανείων που κράτησε μόνο μια δεκαετία. Η παγκοσμιοποίηση του κεφαλαίου και η δραματική αύξηση των τεχνικών δυνατοτήτων έχουν παραγάγει κλιμακούμενα αποτελέσματα που σπάνε όλα τα ιστορικά ρεκόρ. Από τη δεκαετία του 1980 παρατηρείται μια αναπτυσσόμενη δυναμική, η οποία αποβάλλει ανθρώπους από την οικονομία και την κοινωνία. Αυτό το θεωρώ μια ρήξη με την προηγούμενη περίοδο, την κείνισ-

ΣΑΣΚΙΑ ΣΑΣΕΝ, καθηγήτρια Κοινωνιολογίας

Με διεισδυτική ματιά η Σ. Σάσεν αναλύει τη νέα δυναμική του καπιταλισμού τις τελευταίες τρεις δεκαετίες, η οποία ωθεί τεράστιες μάζες ανθρώπων έξω από την παραγωγή και την κοινωνική ζωή, σε αντίθεση με την κείνισιανή περίοδο, κατά την οποία υπήρχε η γενική τάση ενσωμάτωσης των εργαζομένων στο σύστημα. Παράλληλα αναλύει την έννοια του «συρρικνούμενου οικονομικού χώρου» σε κράτη όπως η Ελλάδα και η Ισπανία, τονίζοντας ότι δεν αποτελούν μοναδικές περιπτώσεις, αλλά εκφράζουν τη βαθύτερη τάση του συστήματος.

«Στην Ελλάδα έχουμε μια οικονομική “εκκαθάριση”»

«Λιτότητα και αποπληρωμή του χρέους είναι μηχανισμοί πειθάρχησης»

ανή περίοδο σε ορισμένα τμήματα του κόσμου, και, με τους δικούς τους ιδιαίτερους τρόπους, στα εργατικά κομμουνιστικά κράτη σε άλλα τμήματα. Και στους δύο αυτούς τύπους πολιτικής οικονομίας η συστημική τάση ήταν να ενσωματώνει τους ανθρώπους, κυρίως ως εργάτες, παρά τους κοινωνικούς αποκλεισμούς κάθε είδους. Μ' αυτή την έννοια βρίσκονται σε αντίθεση με τη δυναμική για «αποβολή» που βλέπω να επικρατεί στην περίοδο μετά το '80.

• **Τι εννοείτε με τον όρο «συρρικνούμενος οικονομικός χώρος»;**

Ο καπιταλισμός σηματοδοτεί σχέσεις σηματοδοτημένες από απόσπαση (υπεραξίας) και καταστροφή. Στην υπερβολή του αυτό μπορεί να σημαίνει την εξαθλίωση και τον αποκλεισμό αυξανόμενων αριθμών ανθρώπων, οι οποίοι

παύουν να έχουν αξία ως εργαζόμενοι και καταναλωτές. Αλλά αυτό σημαίνει, επίσης, ότι οι παραδοσιακές μικροστικές τάξεις και οι παραδοσιακές εθνικές αστικές τάξεις παύουν να έχουν αξία για το μεγαλύτερο σύστημα [τον παγκόσμιο καπιταλισμό]. Αυτές οι τάξεις δεν αποτελούν κάποια ανωμαλία ή το αποτέλεσμα κάποιας κρίσης: είναι μέρος του σημερινής συστημικής εμβάθυνσης των καπιταλιστικών σχέσεων. Αυτό είναι που συμβαίνει με τον συρρικνούμενο οικονομικό χώρο στην Ελλάδα, την Ισπανία, τις ΗΠΑ και σε άλλες αναπτυσσόμενες χώρες. Ειδικά η Ελλάδα και η Ισπανία έχουν μπει σε μια φάση δραστηρικής συρρίκνωσης των οικονομικών τους, σε τέτοιο βαθμό που δεν θα μπορούσαμε να φανταστούμε ότι είναι δυνατός στον αναπτυσσόμενο κόσμο μερικά χρόνια πριν.

• **Αποτελεί η Ελλάδα μια μοναδική περίπτωση ή απλώς ένα πειραματικό εργαστήριο για τις νεοφιλελεύθερες πολιτικές, κάτι που αφορά όλη την Ευρώπη;**

Η Ελλάδα είναι μια ακραία περίπτωση ανάμεσα στις αναπτυσσόμενες χώρες, αλλά δεν είναι η μοναδική. Κάθε

χώρα έχει τον δικό της ιδιαίτερο τρόπο, με τον οποίο αφομοιώνει την κρίση. Ακόμα κι έτσι όμως, δεν θα έλεγα ότι είναι πειραματικό εργαστήριο, διότι αυτές οι τάσεις υπάρχουν σε πολλές χώρες: βλέπουμε ένα αυξανόμενο στρώμα πολύ πλούσιων μεσαίων τάξεων και [ταυτόχρονα] μια φτωχοποίηση των χαμηλότερων μεσαίων τάξεων. Είναι ένα εφεύρημα των «ειδικών» να χαρακτηρίζουν την Ελλάδα «μοναδική περίπτωση». Οι θεσμοί και οι κυβερνήσεις της Ε.Ε. που ηγούνται της λεγόμενης διάσωσης της Ελλάδας έχουν λειτουργήσει βάσει της υπόθεσης ότι η Ελλάδα είναι μια μοναδική περίπτωση και, σε κάποιο βαθμό, το ίδιο είναι

και η Ισπανία και η Πορτογαλία. Η Ελλάδα αντιμετωπίζεται ως μια φτωχή χώρα με ακραία φοροδιαφυγή και μια δυσλειτουργική κυβερνητική γραφειοκρατία.

• **Αυτά τα χαρακτηριστικά δεν συναντώνται και αλλού;**

Εάν οι κυβερνήσεις και άλλων χωρών της Ε.Ε. βρίσκονται αντιμέτωπες με χαμηλή ανάπτυξη, σχετικά υψηλή ανεργία και πέσεις για περικοπές των κοινωνικών δαπανών, τότε η εικόνα αλλάζει. Αυτό που παίρνει ακραίες μορφές στην Ελλάδα και, σε έναν βαθμό, στην Ισπανία, θα πρέπει να είναι παρόν επίσης ευρύτερα στην ευρωζώνη, αλλά και γενικότερα αυτή η διαπίστωση θα έπρεπε να ηχήσει σαν καμπανάκι κινδύ-

νου για μια βαθύτερη δομική συνθήκη σ' αυτή τη φάση του αναπτυσσόμενου καπιταλισμού που απογειώθηκε τη δεκαετία του '80 και παγιώθηκε στη δεκαετία του '90. Η ερμηνεία μας δεν μπορεί να περιοριστεί στις εξαιρετικές συνθήκες, τέτοιες όπως η φτώχεια και η διαφθορά της Ελλάδας, αλλά θα έπρεπε να περιλάβει και τα δομικά χαρακτηριστικά της πολιτικής οικονομίας που κυριαρχεί τώρα σε όλη την Ε.Ε.

• **Πώς κρίνετε την καταστροφή του κοινωνικού κράτους στην Ευρώπη;**

Οι ακραίες περικοπές στα κοινωνικά επιδόματα, η μείωση του εργατικού δυναμικού και η αύξηση της φορολογίας εισοδήματος που επιβλήθηκαν σε Ελλάδα και Ισπανία σηματοδοτούν ένα βαθύ σχέδιο αναδιάρθρωσης. Ωστόσο, ηπιότερες εκδοχές αναδιάρθρωσης υφίστανται σε όλη την ευρωζώνη, όπως και σε άλλες πλούσιες χώρες, όπως οι ΗΠΑ. Ένα σχέδιο που φαίνεται ότι αποτελεί μέρος αυτής της αναδιάρθρωσης είναι η προσπάθεια να συνεχίσει να λειτουργεί κανονικά μια οικονομία αυξανόμενα ιδιωτικοποιημένη και στην υπηρεσία των επιχειρήσεων, απαλλασσόμενη από το υπερβολικό κόστος του Κοινωνικού Συμβολαίου. Η αποπληρωμή του χρέους και τα προγράμματα λιτότητας είναι μηχανισμοί πειθάρχησης που υπηρετούν περισσότερο αυτό το μεγαλύτερο σχέδιο προστασίας ενός τύπου οικονομίας, παρά, για παράδειγμα, την αύξηση της απασχόλησης και της παραγωγής. Η ύφεση στην Ελλάδα, η οποία μπήκε στον πέμπτο χρόνο, βαθιάει ως αποτέλεσμα της πολιτικής επιλογής να δοθεί προτεραιότητα στην αποπληρωμή του χρέους, στην περικοπή θέσεων εργασίας και κοινωνικών προγραμμάτων, αλλά και στην υψηλότερη φορολόγηση. Εξαιτίας του γεγονότος ότι η ελληνική κυβέρνηση και οικονομία έχουν αποβάλει τόσους ανθρώπους, επιχειρήσεις και τόπους, η ΕΚΤ και το ΔΝΤ μπορούν να βγάζουν το συμπέρασμα: «Αχά, η Ελλάδα ξαναμπήκε σε [σωστή] τροχιά, άρα η Moody's μπορεί να αναβαθμίσει το ελληνικό χρέος». Πρόκειται για φαντασιώσεις, γιατί στην πραγματικότητα εδώ έχουμε να κάνουμε περισσότερο με μια οικονομική (παρά μια εθνική) εκκαθάριση.

Ποια είναι

Η ΟΛΛΑΝΔΟΑΜΕΡΙΚΑΝΗ Σάσκια Σάσεν έχει γεννηθεί το 1949 και είναι καθηγήτρια Κοινωνιολογίας στο Πανεπιστήμιο Κολούμπια των ΗΠΑ, όπου κατέχει και τη θέση της συμπεροέδρου στην Επιτροπή για την Παγκόσμια Σκέψη, ενώ διδάσκει και στο LSE του Λονδίνου. Στο επίκεντρο του ερευνητικού της ενδιαφέροντος βρίσκονται τα τελευταία είκοσι χρόνια η παγκοσμιοποίηση και η μετανάστευση, ενώ έχει εισαγάγει τον όρο «παγκόσμια πόλη». Στα ελληνικά κυκλοφορούν από τις εκδόσεις Μεταίχμια τα βιβλία της «Χωρίς έλεγχο» και «Η κοινωνιολογία της παγκοσμιοποίησης».